

Opstroomoptie
1ste graad B-stroom
I-Ops-b

BRUSSEL

D/2020/13.758/004

Versie januari 2022

1 Algemene inleiding

De start van de modernisering secundair onderwijs gaat gepaard met een nieuwe generatie leerplannen. De nieuwe leerplannen secundair onderwijs ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool en gaan uit van de professionaliteit van de leraar en het eigenaarschap van de school en het lerarenteam.

1.1 Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten

De nieuwe leerplannen vertrekken vanuit het **vormingsconcept** van de katholieke dialoogschool en laten toe om optimaal aan te sluiten bij het pedagogisch project van de school en de beleidsbeslissingen die de school neemt vanuit haar eigen visie op onderwijs (taalbeleid, evaluatiebeleid, zorgbeleid, ICT-beleid, kwaliteitsontwikkeling, keuze voor vakken en lessen ...).

De nieuwe leerplannen ondersteunen **kwaliteitsontwikkeling**: het leerplanconcept spoort met kwaliteitsverwachtingen van het Referentiekader onderwijskwaliteit (ROK). Kwaliteitsontwikkeling volgt dan als vanzelfsprekend uit keuzes die de school maakt bij de implementatie van de leerplannen.

De nieuwe leerplannen faciliteren de **getrapte studiekeuze** en laten de school toe om de observerende en oriënterende functie van de eerste graad te versterken. Sober en helder geformuleerde leerplandoelen geven aan wat als basis geldt voor alle leerlingen. Daarnaast ondersteunt een beperkt aantal verdiepende doelen het observeren en oriënteren van leerlingen naar een bepaalde finaliteit in de tweede graad. Suggesties tot verbreding in de wenken faciliteren het observeren en oriënteren naar een bepaald domein of een specifieke studierichting in de tweede graad.

De nieuwe leerplannen gaan uit van de **professionaliteit** van de leraar en het **eigenaarschap** van de school en het lerarenteam. Ze bieden pedagogisch-didactisch voldoende ruimte voor een eigen aanpak van de leraar, het lerarenteam of de school.

De nieuwe leerplannen borgen de **samenhang** in de vorming van de eerste graad. Leerplannen zorgen voor een samenhangend fundament van vorming voor alle leerlingen. Ze vertrekken vanuit een gemeenschappelijk referentiekader en hanteren een gelijkgerichte terminologie met respect voor de eigenheid van elk vak. De samenhang in de eerste graad betreft zowel de verticale samenhang (de plaats van het leerplan in de opbouw van het curriculum) als de horizontale samenhang die geldt tussen het geheel van de vakken van de A-stroom of de B-stroom, maar ook tussen specifieke vakken van de A- en de B-stroom. Waar relevant geven de leerplannen expliciet aan voor welke doelen van andere leerplannen in de school verdere afstemming mogelijk is. Op die manier faciliteren en stimuleren de leerplannen leraren om over de vakken heen samen te werken en van elkaar te leren, leraren algemene vorming (incl. godsdienstleraren) en leraren basisopties. Een verwijzing van de ene vakleraar naar de lessen van een collega laat de leerlingen niet alleen aanvoelen dat de verschillende vakken onderling samenhangen en dat ze over dezelfde werkelijkheid gaan, maar versterkt ook de mogelijkheden tot transfer.

In wat volgt gaan we dieper in op een aantal uitgangspunten.

1.2 De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs

De leerplannen vertrekken vanuit een gedeelde inspiratie die door middel van een vormingscirkel voorgesteld wordt. We 'lezen' de cirkel van buiten naar binnen.

- Een lerarenteam werkt in een katholieke dialoogschool die onderwijs verstrekt vanuit een **specifieke traditie**. Vanuit het eigen pedagogisch project kiezen leraren voor wat voor hen en hun school goed onderwijs is.
- Ze wijzen leerlingen daarbij de weg en gebruiken daarvoor **wegwijzers**. Die zijn een inspiratiebron voor hen en hun collega's en zorgen voor een Bijbelse 'drive' in hun onderwijs.
- De kwetsbaarheid van leerlingen ernstig nemen betekent dat elke leerling **beloftevol** is en alle leeransen verdient. Die leerling is **uniek als persoon** maar ook **verbonden** met de klas, de leraar, de school en de bredere samenleving.

Scholen zijn daarbij **gastvrije plaatsen** waar leerlingen en leraren elkaar ontmoeten in diverse contexten. De leraar vormt zijn leerlingen vanuit een **generieuze** attitude, hij geeft om zijn leerlingen en hij houdt van zijn vak. Hij durft af en toe de gebaande paden verlaten en stimuleert de **verbeelding en creativiteit** van leerlingen. Zo zaait hij door zijn onderwijs de kiemen van een hoopvolle, **meer duurzame en meer rechtvaardige wereld**.

- Leraren vormen leerlingen door middel van inhouden van vorming, die we groeperen in **vormingscomponenten**: levensbeschouwelijke vorming, culturele vorming, economische vorming, lichamelijke vorming, maatschappelijke vorming, natuurwetenschappelijke en technische vorming, sociale vorming, talige vorming en wiskundige vorming. De aaneengesloten cirkel van vormingscomponenten wijst erop dat vorming een geheel is en zich niet in schijfjes laat verdelen. Je kan onmogelijk over culturele vorming spreken zonder met taal bezig te zijn; je kan niet beweren dat wetenschap en techniek geen band hebben met economie, wiskunde of geschiedenis. Dwarsverbindingen doorheen de vakken zijn daarbij belangrijk. De vormingscirkel vormt dan ook een dynamisch geheel van elkaar voortdurend beïnvloedende en versterkende componenten.
- Een leraar vormt leerlingen als **individuele leraar** maar werkt ook binnen **lerarenteams** en binnen een **beleid van de school**. De gemeenschappelijke leerplannen (Gemeenschappelijk funderend leerplan en Gemeenschappelijk leerplan ICT) helpen daartoe. Ze worden gestuurd door keuzes die een school (schoolbestuur, beleidsteam, lerarenteam) maakt. Het Gemeenschappelijk funderend leerplan zorgt voor het fundament van heel de vorming dat gerealiseerd wordt in vakken, in projecten, in schoolbrede initiatieven of in een specifieke schoolcultuur.
- De uiteindelijke bedoeling is om **alle leerlingen** kwaliteitsvol te vormen. Die leerlingen zijn dan ook het hart van de vormingscirkel, zij zijn het op wie we inzetten. Zij dragen onze hoop mee: de nieuwe generatie die een meer duurzame en meer rechtvaardige wereld zal creëren.

1.3 Ruimte voor leraren(teams) en scholen

De vrijheid die de leraar krijgt om met het leerplan te werken vraagt van hem een grote professionaliteit. Professionaliteit vergt meesterschap. De leraar is dus een meester in zijn vak; hij beheerst de inhouden die hij onderwijst. Een diep gevoel van verantwoordelijkheid en de overtuiging dat elke leerling het recht heeft om op een goede manier gevormd te worden, liggen aan de basis van zijn professioneel bezig zijn.

Vorming is voor die leraar nooit te herleiden tot een cognitieve overdracht van inhouden. Vorming is iets wat hem in die mate beroert dat hij voor iedere leerling de juiste woorden en gebaren zoekt om de wereld

te ontsluiten. Hij wil de leerling tot bij de wereld brengen. De leraar introduceert leerlingen in de wereld waarvan hij houdt en hij probeert hen ook vriend van die wereld te laten worden. Een leraar zorgt er bijvoorbeeld voor dat leerlingen gegrepen kunnen worden door de cultuur van het Frans of door het ambacht van een metselaar. Hij initieert leerlingen in een wereld en probeert hen zover te brengen dat ze er hun eigen weg in kunnen vinden.

We hebben de leerplandoelen noch chronologisch noch hiërarchisch geordend. Vanuit het pedagogisch project van de school, vanuit zijn passie, expertise en creativiteit, in functie (van de beginsituatie) van de klasgroep kan de leraar eigen accenten leggen en differentiëren. Hij kan kiezen welke leerplandoelen hij op welke manier samenneemt bij het uitwerken van lessen, thema's of projecten.

In het leerplan leggen we geen didactische werkvormen vast. We bepalen geen minimum aantal lessen voor een bepaald item of een bepaalde rubriek. Dat betekent dat leraren(teams) alle vrijheid hebben om langere leerlijnen op te bouwen en in te zetten op de spiraalsgewijze aanpak van bepaalde leerplandoelen. Leraren bepalen zelf welke contexten ze laten spelen en welke methodieken ze hanteren.

1.4 Verbreding en verdieping in een observerende en oriënterende eerste graad

In aanvulling op de leerplandoelen die gelden voor alle leerlingen, bevatten nagenoeg alle leerplannen mogelijkheden om te verbreden en te verdiepen.

Verbreding geeft de leerling een duidelijker inzicht in zijn interesses met het oog op de keuze voor een domein en een studierichting in de tweede graad. Ze verruimen a.h.w. zijn horizon. Mogelijkheden tot verbreding zijn opgenomen bij de pedagogisch-didactische wenken, zowel in de leerplannen van de algemene vorming als in de basisopties.

Verdiepingsdoelen geven de leerling een duidelijker inzicht in zijn abstractievermogen met het oog op de keuze voor een finaliteit in de tweede graad. Verdieping speelt zich globaal genomen af op drie assen die – al dan niet in combinatie – een aanduiding kunnen zijn voor de moeilijkheidsgraad van een leerplandoel:

- cognitief: van concreet naar abstraherend/conceptueel;
- inhoudelijk: van eenvoudig naar complex;
- autonomie: van sterk begeleid naar zelfstandig.

In de leerplannen hebben we vooral cognitieve verdiepingsdoelen opgenomen als afzonderlijke leerplandoelen. In de wenken doen we suggesties voor verdieping op de as van complexiteit en autonomie. Verdieping kan ook gepaard gaan met verbreding, m.n. het toepassen van kennis in andere contexten (transfer).

In de leerplannen van de B-stroom zijn de verdiepingsdoelen afgestemd op de basisleerplandoelen van de A-stroom. Zo faciliteren we diverse schakelmogelijkheden voor intrinsiek cognitief sterke leerlingen die om een of andere reden in de B-stroom zitten.

Verbreding en verdieping kunnen één element vormen voor het advies van de delibererende klassenraad op het einde van de eerste graad voor de keuze voor een bepaalde finaliteit en voor een bepaald studiedomein in de tweede graad.

De leraar, het lerarenteam, de school hebben de keuze om al dan niet met verbreding en verdieping in het leerplan aan de slag te gaan of eigen doelen toe te voegen. De leraar ontwerpt zijn lessen op zo'n manier dat ze aansluiten bij de voorkennis van alle leerlingen. Zo spreken we alle leerlingen op hun capaciteiten aan.

1.5 Opbouw van de leerplannen

Elk leerplan is opgebouwd volgens een vaste structuur: algemene inleiding, situering, pedagogisch-didactische duiding, leerplandoelen, basisuitrusting, concordantie. Alle onderdelen van het leerplan maken inherent deel uit van het leerplan. Schoolbesturen van Katholiek Onderwijs Vlaanderen die de leerplannen gebruiken, verbinden zich tot de realisatie van het gehele leerplan.

In de **algemene inleiding** belichten we het leerplanconcept en gaan we o.m. dieper in op de visie op vorming, de ruimte voor leraren(teams) en scholen en de mogelijkheden tot verbreding en verdieping in een observerende en oriënterende eerste graad.

In de **situering** beschrijven we - waar relevant - de beginsituatie, de samenhang in de eerste graad en de plaats in de lessentabel.

In de **pedagogisch-didactische duiding** komen de inbedding in het vormingsconcept, de krachtlijnen, de opbouw, de aandachtspunten met o.m. de nieuwe accenten van het leerplan aan bod.

De **leerplandoelen** zijn sober en helder geformuleerd waarbij het leerplandoel als geheel het verwachte niveau van realisatie en beheersing aangeeft. Waar relevant voegen we bij de leerplandoelen een opsomming of een afbakening (★) toe die duidelijk aangeeft wat bij de realisatie van het leerplandoel aan bod moet komen. Ook de pop-ups bevatten informatie die noodzakelijk is bij de realisatie van het leerplandoel.

Alle **leerplandoelen** zijn te bereiken, met uitzondering van attitudes. Leerplandoelen die een **attitude** zijn en dus na te streven, duiden we aan met een sterretje (*).

We tonen de **samenhang** met andere leerplannen in de eerste graad. Zo geven we het overleg in lerarenteams alle kansen. Waar zinvol reiken we mogelijkheden aan tot verdieping (👤).

Ten slotte geven we een aantal zinvolle of inspirerende **wenken** (✓). Het betreft voornamelijk een noodzakelijke toelichting bij leerplandoelen of specifieke begrippen, suggesties voor een mogelijke didactische aanpak of een afbakening van de leerstof.

De **basisuitrusting** geeft aan welke materiële uitrusting vereist is om de leerplandoelen te kunnen realiseren.

In de **concordantie** geven we aan welke leerplandoelen gerelateerd zijn aan bepaalde eindtermen (voor de leerplannen van de algemene vorming) en aan bepaalde doelen van het curriculumdossier (voor de leerplannen van de basisoptie).

1.6 Basisgeletterdheid

Voor de eerste graad zijn er doelen bepaald die elke individuele leerling moet bereiken op het einde van die graad. Het gaat om basisgeletterdheid die het mogelijk maakt om te kunnen participeren in de maatschappij op het einde van de eerste graad. De nadruk ligt op het verwerven, verwerken en gericht gebruiken van informatie. Dat impliceert het kunnen omgaan met taal, cijfers en grafische gegevens en daarbij gebruik kunnen maken van ICT. Daarnaast wordt bij de basisgeletterdheid voor de eerste graad ook ingezet op financieel-economische zelfredzaamheid.

In alle leerplannen staat de vorming van de leerling centraal. Elke leerling heeft immers recht op een brede en ambitieuze vorming. Doorheen de verschillende vakken komt de leerling in aanraking met een rijkdom aan culturele en wetenschappelijke bronnen. Scholen die inzetten op die brede en ambitieuze vorming, maken sowieso werk van de – in scope eerder beperkte doelen van de – basisgeletterdheid zoals die maatschappelijk is vastgelegd.

Toch kan een school in de loop van de eerste graad de keuze maken om meer in te zetten op doelen van de basisgeletterdheid. Dat zal vooral het geval zijn voor sommige leerlingen van de B-stroom. Voor de afbakening van de doelen basisgeletterdheid zijn de doelen van de algemene vorming voor de B-stroom overigens het ijkpunt geweest.

De begeleidende klassenraad kan in de loop van het eerste of het tweede leerjaar A/B bij een leerling vaststellen dat het bijzonder moeilijk zal worden om de doelen van de algemene vorming op het einde van de eerste graad op voldoende wijze te behalen. Op dat moment kan het zinvol zijn om na te gaan of het bereiken van doelen basisgeletterdheid in het gedrang komt en in dat geval iets gericht in te zetten op sommige doelen van die basisgeletterdheid.

De doelen van de basisgeletterdheid zijn onderliggend aan leerplandoelen van de algemene vorming. Ze worden aangeduid met “BG” in het Gemeenschappelijk funderend leerplan, het Gemeenschappelijk leerplan ICT en de vakleerplannen Maatschappelijke vorming, Mens & samenleving, Nederlands A- en B-stroom en Wiskunde A- en B-stroom. We vermelden bij de relevante leerplandoelen de doelen basisgeletterdheid en bakenen ze waar nodig verder af.

1.7 Tot slot

De nieuwe leerplannen geven richting en laten ruimte. Ze faciliteren de inhoudelijke dynamiek en de continuïteit in een school en lerarenteam. Ze vormen een kwaliteitskader dat inzet op een eigen visie en een identiteitskader dat de unieke identiteit van een school in de diverse samenleving versterkt en ondersteunt. Zo garanderen we binnen het kader dat door de Vlaamse regering werd vastgelegd voldoende vrijheid voor schoolbesturen om het eigen pedagogisch project vorm te geven vanuit de eigen schoolcontext. We versterken het eigenaarschap van scholen die d.m.v. eigen beleidskeuzes de vorming van leerlingen gestalte geven. We creëren ook ruimte voor het vakinhoudelijk en pedagogisch-didactisch meesterschap van de leraar, maar bieden – via pedagogische vakbegeleiding – ondersteuning waar nodig.

2 Situering

2.1 Samenhang in de eerste graad

Dit leerplan heeft een sterke samenhang met de leerplannen van de algemene vorming van de A- en B-stroom. In het bijzonder de leerplannen van Nederlands, Wiskunde, Frans, Geschiedenis, Maatschappelijke vorming en het Gemeenschappelijk funderend leerplan.

Binnen dit leerplan is er een sterke relatie met de doelen van het Gemeenschappelijk funderend leerplan rond bewust en zorgzaam omgaan met zichzelf, het nemen van initiatief, het eigen leren en de studieloopbaan in handen nemen.

2.2 Beginsituatie

De beginsituatie van leerlingen in het onderwijs is ongelijk. Die ongelijkheid kan te maken hebben met verschillen in competenties en intelligentie, maar ook met verschillen in socio-economische status, culturele achtergrond, taal.

Leerlingen komen omwille van verschillende en ongelijke omstandigheden in de B-stroom terecht. Als een toevallige vorm van ongelijkheid de vorming van leerlingen eenzijdig determineert, worden vormingskansen van leerlingen gefnuikt.

De Opstroomoptie wil leerlingen alle vormingskansen bieden. Zij is een vorm van rechtvaardig onderwijs

omdat zij leerlingen toelaat uit een kwetsbare situatie te groeien naar een beloftevolle toekomst. Zij getuigt van een genereuze en gastvrije houding van de school, maakt leerlingen krachtiger vanuit een geloof in hun toekomst als persoon. De meeste leerlingen in de Opstroomoptie zitten nog in volle exploratie van hun persoonlijke talenten en kwaliteiten.

Elke leerling is uniek. De leraar in het secundair onderwijs houdt rekening met de soms grote verschillen tussen de leerlingen. Hij zal gedifferentieerd tewerk gaan en zo proberen om elke leerling aan te spreken en te motiveren. Het is belangrijk om de leerlingen positief te benaderen zodat ze vertrouwen krijgen in zichzelf, zich durven uiten en leerkansen grijpen.

Heel wat leerplandoelen binnen de basisoptie sluiten aan bij en bouwen verder op leerplandoelen van de algemene vorming. Aangezien leerplannen van de algemene vorming gelden voor een graad is er in de leerplannen geen strikte leerstofafbakening per leerjaar. De beginsituatie kan dus alleen met het nodige voorbehoud geschetst worden.

2.3 Plaats in de lessentabel

In de B-stroom worden 10 lessen besteed aan een of meerdere basisopties. Gezien de specifieke doelstelling van de Opstroomoptie is het aangewezen om voor de basisoptie 10 lessen te voorzien. Dit leerplan biedt voldoende ruimte voor school en leraren om eigen accenten te leggen.

3 Pedagogisch-didactische duiding

3.1 Relatie tot het vormingsconcept

Het leerplan is ingebed in het vormingsconcept van Katholiek Onderwijs Vlaanderen. In dit leerplan ligt de nadruk op talige, wiskundige, sociale, culturele en historische vorming.

De wegwijzers verbeelding, gastvrijheid en uniciteit in verbondenheid kleuren het leerplan. Vanuit deze vormingscomponenten en wegwijzers zijn de krachtlijnen van het leerplan ontstaan (zie pedagogisch-didactische duiding).¹

3.2 Krachtlijnen van het leerplan

Wiskundige, talige en historische kennis verwerven en structureren via referentiekaders

Het leerplan zorgt ervoor dat leerlingen in de verschillende vakken de vereiste referentiekaders verwerven die van belang zijn. Die referentiekaders maken het mogelijk dat leerlingen wiskundige, talige, historische kennis structureren. Gelijktijdig worden ook wiskundige begrippen, bouwstenen voor taal, historische feiten aangereikt.

Op een hoger abstractieniveau denken en leren

Wiskundige, talige en historische inhouden fungeren als kapstokken om op een hoger abstractieniveau te kunnen denken en leren: taal als systeem, historisch referentiekader, wiskundige samenhang.

Cognitieve vaardigheden ontwikkelen bij het hanteren en toepassen van vakkennis

¹ Meer informatie over onze visie op vorming en leerplannen vind je in de algemene inleiding bij de leerplannen secundair onderwijs.

De leerlingen ontwikkelen cognitieve vaardigheden bij het hanteren en toepassen van vakkennis: logisch denken en argumenteren, kritisch redeneren, reflecteren, ontwikkelen van probleemoplossende vaardigheden. Niet enkel het cognitieve is hierbij van belang: leerlingen genieten ook van kennis en leefwerelden die ze leren kennen.

Functioneel, verbeeldend en empathisch communiceren in respectvolle interactie met anderen

Leerlingen leren functioneel, verbeeldend en empathisch communiceren in respectvolle interactie met anderen. Op persoonlijk vlak groeit hun zelfwaardegevoel. Ze ondervinden dat niet verleden en afkomst, maar toekomstige vormingsmogelijkheden richting kunnen geven aan hun leren en leven.

3.3 Opbouw van het leerplan

Het leerplan is opgebouwd met doelen uit verschillende vakken: Nederlands, Frans, Wiskunde en Geschiedenis.

Dit leerplan biedt de ruimte om zelf keuzes te maken in het clusteren van doelen en zo tot dwarsverbanden te komen. Het is niet de bedoeling om de doelen in chronologische volgorde af te werken.

3.4 Aandachtspunten

- Het leerplan bevat doelen uit verschillende vakken van de algemene vorming van de A-stroom: Frans, Geschiedenis, Nederlands en wiskunde. De grootste aandacht gaat in dit leerplan naar Nederlands. Een mogelijke verhouding van uren is de volgende: 2 uren Frans, 1 uur Geschiedenis, 5 uren Nederlands en 2 uren Wiskunde. Die indeling is indicatief. Het is vooral belangrijk om rekening te houden met de eigen leerlingengroep en met de individuele leerling. In functie van daarvan kan een aanpassing van die indeling aangewezen zijn.
- Bij taalonderwijs Nederlands ontwikkelen de leerlingen hun expressieve en communicatieve vaardigheden [doelgericht](#) verder, ook in functie van informatieverwerking. Ook bij Frans ligt de focus op communicatieve vaardigheden in functie van doelgerichtheid. Om de communicatieve leerplandoelen bij Nederlands en Frans te bereiken zijn ook inzicht in taalgebruik en taalsysteem, en strategieën nodig.
- Bij het bestuderen van historische periodes heeft de leraar de vrijheid om te kiezen welke samenlevingen aan bod komen.
- Historisch leren denken en historische kennis gaan hand in hand en gebeuren simultaan.

4 Leerplandoelen

4.1 Nederlands

Voor communicatieve vaardigheden, lezen, luisteren spreken, schrijven en [interactie](#) gebruik je de tekstenmerken van de A-stroom. Het is aangewezen om samen te werken met de leraren voor de algemene vorming om ook daar de leerlingen extra uit te dagen zodat zij teksten met andere kenmerken aanbieden.

4.1.1 Communicatie en informatie

Leerlingen leren om vaardig te communiceren in uiteenlopende situaties en kritisch en efficiënt met informatie om te gaan (via diverse media).

LPD 1 De leerlingen bepalen het onderwerp, de globale inhoud, de hoofdgedachte en de hoofdpunten van gesproken en geschreven teksten met deze kenmerken.

- ✓ Je kiest best voor een ruime variatie aan teksten binnen de tekstsoorten (de leerlingen moeten de termen niet kennen), fictie en non-fictie, zowel digitaal als niet-digitaal. Digitaal of onlinelezen vraagt een andere vorm van lezen, bv. hoe omgaan met hyperlinks?
Een bepaalde tekst kan vaak onder verschillende tekstsoorten vallen. Teksten zijn ook vaak mengvormen.
- ✓ Het *onderwerp* van een tekst geeft in één of enkele woorden weer waarover de tekst gaat.
De *globale inhoud* geeft in algemene woorden weer waarover de tekst gaat.
Het bepalen van de *hoofdgedachte* en de *hoofdpunten* veronderstelt een grondiger tekstbegrip dan het weergeven van het onderwerp. De hoofdgedachte is het belangrijkste wat over het onderwerp gezegd wordt. Het is met andere woorden de centrale boodschap die de spreker/schrijver probeert over te brengen en die je in één of twee zinnen kan weergeven.
De hoofdpunten zijn alle inhoudelijke elementen die ondersteunend zijn voor die hoofdgedachte. Dat kan ook de gedachtegang zijn.

LPD 2 De leerlingen selecteren relevante informatie in geschreven en gesproken teksten met deze kenmerken.

- ✓ Je kiest best voor een ruime variatie aan teksten binnen de tekstsoorten (de leerlingen moeten geen termen kennen), zowel niet-digitale als digitale bronnen, o.a. sociale media, nieuwe media.
- ✓ Bij het selecteren van relevante informatie is het kritisch bevragen van de inhoud van de bron belangrijk.

LPD 3 De leerlingen nemen eenvoudige notities bij het lezen en beluisteren van teksten met deze kenmerken.

- ✓ Het is de ambitie om alle leerlingen in de eerste graad eenvoudige notities te leren nemen.
- ✓ Dit leerplandoel is een specifieke toepassing van schrijven, een vaardigheid die in het vak Nederlands wordt aangeleerd en kennis, inzicht en strategieën veronderstelt.
- ✓ Kunnen notities nemen veronderstelt ook functioneel gebruik van inzicht in taalsysteem.
- ✓ Specifiek is het gebruik van afkortingen, symbolen en telegramstijl, maar dat kan zeer persoonlijk zijn en hoeft niet te voldoen aan afgesproken codes. Iedereen vindt gaandeweg zijn manier om notities te nemen.

LPD 4 De leerlingen verwerken de informatie

- uit een beperkt aantal bronnen in een voorgestructureerd schema of in een zelfgekozen, gepast schema;
- uit teksten met deze kenmerken.
 - ✓ Je laat de leerlingen bij voorkeur werken volgens een aangereikt stappenplan: info selecteren, analyseren, relateren, concluderen, structureren.
 - ✓ Je kan ondersteunen door criteria aan te bieden. De leerlingen verwoorden hun argumenten/meningen o.a. via ik-boodschappen.
 - ✓ Je leert hen best kritisch omgaan met een groot gamma aan boodschappen.

LPD 5 De leerlingen produceren mondelinge en schriftelijke boodschappen en houden daarbij rekening met de communicatieve situatie (vereisten).

- ✓ Het gaat hier zowel om teksten die vanuit persoonlijke doeleinden (ervaringen, ideeën, gevoelens, standpunten, meningen ...) dan wel vanuit meer zakelijke doeleinden (verslag, presentatie, uitnodiging, uitleg over een leerstofonderdeel ...) geproduceerd worden.
- ✓ Een bepaalde tekst kan vaak onder verschillende tekstsoorten vallen. Teksten zijn ook vaak mengvormen.
- ✓ Schrijven betekent ook ontwerpen: leerlingen brengen zakelijke boodschappen op een beeldende en originele manier, kunnen zich ook hier creatief uitdrukken, loperwoorden vermijden ...
- ✓ Je kan schrijf- of spreekkaders aanbieden, korte of uitgebreidere stappenplannen of kijkwijzers aanreiken; dat zijn bovendien kansen om te differentiëren.

LPD 6 De leerlingen nemen actief deel aan mondelinge en schriftelijke interactie (kenmerken en minimumvereisten).

- ✓ Bij schriftelijke interactie kies je best voor een breed gamma van teksten, bv. bericht via een leerplatform, sociale media (bv. WhatsApp, berichten op een forum ...) ...
- ✓ Voorbeelden van mondelinge interactie: dialoog, klasgesprek, groepswork, duo-oefeningen ...
- ✓ Bij dit doel kan je specifieke aandacht besteden aan de strategieën in functie van een gepaste en correcte interactie (zie LPD 16).

LPD 7 De leerlingen gebruiken gekende en nieuwe woorden, woordgroepen en eenvoudig figuurlijk taalgebruik op een gepaste manier om een boodschap over te brengen.

- ✓ Het doel is dat leerlingen zoveel mogelijk variëren in woordenschat en trefzeker worden in hun woord- en taalgebruik.

4.1.2 Literatuur

LPD 8 De leerlingen lezen en beluisteren verschillende soorten literaire teksten.

- ✓ Je laat leerlingen best kennismaken met veel verschillende soorten teksten.
Voorbeelden: verhalen, poëzie, literaire fragmenten, (kort)film, strips, jeugdtheater ...
- ✓ Ook bij lezen en luisteren krijgen beelden en het non-verbale/het kijken een plaats. Leerlingen leren kijken, leren met beelden omgaan, leren die beelden 'lezen', begrijpen en interpreteren en ze ontdekken dat die beelden vaak aanvullende informatie geven of de boodschap verduidelijken.

LPD 9 De leerlingen verwerken hun (lees)ervaring met ondersteuning van elementaire en narratieve concepten bij het lezen en beluisteren van literaire teksten:

- **verwoorden hun mening, gedachten en gevoelens;**
 - **duiden de interactie tussen waarneming (lezen, luisteren, kijken) en gedachten en gevoelens;**
 - **herkennen het onderscheid tussen acteur en personage; tussen fictieverhaal en non-fictieverhaal en een fictieverhaal gebaseerd op waargebeurde feiten;**
 - **in verhalen in verschillende verhaallijnen onderscheiden en reconstrueren.**
- ✓ Je kan deze elementaire en narratieve concepten gebruiken bij het werken aan dit leerplandoel:
 - het verloop en de structuur volgen: de verhaallijn;
 - de hoofdgedachte achterhalen: thema of onderwerp;
 - op personages, ruimte en tijd, fictie en non-fictie reflecteren;
 - het doel aangeven (van de kunst- en cultuuruiting);
 - artistiek-literaire teksten;
 - het samenspel van het lezen of beluisteren, het doel en het onderwerp onderscheiden en beschrijven;
 - eenvoudige stilistische kenmerken herkennen;
 - samenhang vorm-inhoud ontdekken.
 - ✓ Teksten 'verbinden' betekent o.a. identiteit en empathisch vermogen ontwikkelen, waarden herkennen, erkennen, confronteren, verbeelden ...; bij het spreken over bv. de personages in het verhaal, maar ook bij het uitwisselen van hun ervaring met anderen (klasgenoten, leraar ...). Leerlingen kunnen bv. een aspect uit een verhaal met informatie uit een niet-fictionele bron vergelijken, confronteren en op die manier het thema uit het verhaal aan de realiteit koppelen.
 - ✓ De leerlingen duiden de interactie via woorden of artistieke uitdrukkingvormen.
 - ✓ De inhoud van een tekst kan leerlingen confronteren met bepaalde groepen, bepaalde individuen: ze spreken er met respect over, tonen respect en begrip, erkennen het belang van teksten voor zichzelf en de eigen leefwereld ...

LPD 10 De leerlingen drukken zich op een creatieve manier uit:

- verschillende soorten **literaire teksten** creëren en presenteren;
 - creatief omgaan met taal: beeldspraak, rijm, ritme, lay-out;
 - ervaringen uitwisselen met medeleerlingen;
 - waardering uitdrukken voor de creaties van anderen.
- ✓ Voorbeelden: een verhaal, een gedicht, een lied, een dialoog, een improvisatie-oefening, een dagboekfragment ... Zowel de schriftelijke als de mondelinge variant kan aan bod komen.
 - ✓ De leerlingen kunnen ook verschillende talige technieken combineren; bewust wel of geen rijm gebruiken, letterlijk en figuurlijk combineren, beeldspraak inzetten, spelen met ritme ...
 - ✓ Communiceren en het proces van creëren blijven de belangrijkste doelen. Leerlingen leren inzien dat zich creatief uitdrukken over een manier van zichzelf te uiten gaat.
 - ✓ Het presenteren kan je ruim invullen op basis van de interesse van de leerling, bv. digitaal en niet-digitaal, verschillende vormen en technieken zoals beeldend, verbaal en non-verbaal, vakoverstijgend ...
 - ✓ Het zou goed zijn om hier zelf inspiratie aan te reiken, de leerlingen te laten waarnemen, zich te verwonderen, zelf diverse aspecten toe te passen en te creëren.

4.1.3 Identiteit in diversiteit

Taal is nodig om een eigen identiteit te ontwikkelen en andere culturele aspecten te begrijpen. Met verschillende culturen hangen verschillende taaluitingen, taalvariëteiten en talen samen. Voor die verschillen openstaan en ermee in contact komen is belangrijk om duurzaam en respectvol met elkaar te kunnen samenleven.

LPD 11 De leerlingen onderscheiden overeenkomsten en verschillen in taaluitingen, taalvariëteiten en talen.

- ✓ Je kan leerlingen aspecten van taal laten vergelijken met die van andere talen zoals Frans of Engels. Ook de thuistaal bij dit doel inzetten kan belangrijk zijn. Dat kan bv. gebeuren bij woordleerstrategieën, bij de compenserende strategieën, bij het inzicht verwerven in taal en taalsysteem, bij taalregisters en taalgedragsconventies. Je kan de leerlingen uitnodigen om na te denken over gelijkenissen en verschillen, om een transfer te maken tussen talen.

LPD 12 * De leerlingen tonen durf om met taal aan de slag te gaan.

- ✓ De leerlingen leren om op een gepaste manier kansen te grijpen; voor zichzelf op te komen en om tot oplossingen te komen.

4.1.4 Taal, taalgebruik en taalsysteem

Kennis van en inzicht in het taalsysteem en in strategieën ondersteunen het taalgebruik. De doelen uit deze component staan in nauwe relatie met de andere leerplandoelen.

LPD 13 De leerlingen verwerven inzicht in diverse aspecten van het taalsysteem: klanken, woorden, zinnen, teksten, betekenissen, spelling, interpunctie.

- ★ Aspecten van het taalsysteem: klanken (fonologisch domein), woorden (morfologisch domein), zinnen (syntactisch domein), teksten (tekstueel domein), betekenissen (semantisch domein), spelling en interpunctie (orthografisch domein)

	Basis: concept en term	Verdieping
Fonologisch domein <i>klanken</i> en klankcombinaties	<i>onderscheid klank- en schriftbeeld:</i> <u>klank</u> : lange, korte en doffe klank <u>letter</u> : <u>klinker</u> en <u>medeklinker</u>	<u>uitspraak</u> , articulatie, spreektempo, volume
Morfologisch domein woorden: woordvorming en woordsoorten	<i>Woordvorming:</i> <u>samenstellingen en afleidingen:</u> <u>voorvoegsel, achtervoegsel</u> <u>meervoud/enkelvoud</u> <u>verkleinwoord</u> <u>stam</u> <u>uitgang</u> <u>persoon</u> <u>getal</u> congruentie tussen onderwerp en persoonsvorm <u>infinitief</u> voltooid deelwoord imperatief <i>Woordsoorten:</i> <u>zelfstandig naamwoord</u> <u>eigenaam</u> genus: <u>mannelijk – vrouwelijk – onzijdig</u> <u>bijvoeglijk naamwoord</u> <u>werkwoord</u> voornaamwoord: zelfstandig, bijvoeglijk, persoonlijk, bezittelijk, aanwijzend, vragend, wederkerend, wederkerig, onbepaald, betrekkelijk <u>lidwoord</u> : bepaald, onbepaald, ontkennend voegwoord voorzetsel telwoord: bepaald, onbepaald, hoofdtelwoord, rangtelwoord	

	Basis: concept en term	Verdieping
	bijwoord tussenwerpsel <i>werkwoordstijden:</i> onvoltooid <u>tegenwoordige tijd (ott)</u> voltooid tegenwoordige tijd (vtt) onvoltooid <u>verleden tijd (ovt)</u> voltooid verleden tijd (vvt) onvoltooid toekomstige tijd (otkt)	
Syntactisch domein zinnen: zinssoorten en zinsdelen	<i>De z<u>in</u>.</i> <i>zinssoorten:</i> ontkennende zin bevestigende zin mededelende zin vragende zin bevelende zin uitroepende zin actieve en passieve zinnen enkelvoudige zin samengestelde zin: onderschikking en nevenschikking <i>zinsdelen - z<u>ins</u>de<u>el</u></i> <u>o</u> nder <u>w</u> er <u>p</u> (o) gezegde met daarin de <u>persoonsvorm</u> (pv): werkwoordelijk gezegde en naamwoordelijk gezegde (wwg en nwg) Voorwerp: lijdend voorwerp (lv) meewerkend voorwerp (mv) voorzetselvoorwerp (vzv) handelend voorwerp (hv) Bepaling: bijwoordelijke bepaling (bwb)	
Tekstueel domein teksten	structuuraanduiders zoals signaalwoorden en verwijswaarden, <u>t</u> it <u>e</u> l en tussentitel; afbeeldingen, <u>l</u> ay- <u>o</u> ut	

	Basis: concept en term	Verdieping
	tekststructuur zoals <u>inleiding</u> , <u>midden</u> , <u>slot</u> , <u>alinea</u> <i>status van uitspraken: <u>feit</u> en <u>mening</u></i> tekstdoel <u>fictie – non-fictie</u>	
Semantisch domein betekenissen en betekenisrelaties	<u>synoniem</u> homoniem letterlijk/figuurlijk beeldspraak vergelijking	antoniem
Orthografisch domein spelling en spellingvormen: belang, functie, gebruik, regels en strategieën van spelling	<u>spelling van woorden met vast woordbeeld: <u>klankzuivere woorden en hoogfrequente niet-klankzuivere woorden</u></u> <u>spelling van woorden met veranderlijk woordbeeld:</u> <u>klinker in open/gesloten lettergreep</u> <u>verdubbeling medeklinker</u> <u>niet-klankzuivere eindletter</u> <u>werkwoorden</u> <u>hoofdletters</u> <u>hulptekens: <u>trema</u>, <u>koppelteken</u>, <u>apostrof</u></u> <u>uitspraaktekens: <u>accent</u></u>	
Interpunctie - <u>leestekens</u>	<u>punt</u> <u>vraagteken</u> <u>uitroepteken</u> <u>komma</u> <u>dubbele punt</u> <u>spatie</u> <u>aanhalingsteken</u>	

- ✓ Termen met een onderbroken onderstreping kwamen in het basisonderwijs of in het eerste jaar al aan bod. Voor die zaken hoef je zeker niet vanaf nul te starten, je kan verder bouwen op de voorkennis van de leerlingen. Voldoende aandacht voor differentiatie, om zo alle leerlingen aan te spreken, is daarbij erg belangrijk. Cursief: dit is voor de leraar bedoeld en niet voor de leerling.

1 waarnemen	2 begrijpen en interpreteren	3 verwerken
--------------------	-------------------------------------	--------------------

<i>zich verwonderen</i>	<i>verwoorden</i>	<i>redeneren</i>
<i>zich verbazen</i>	<i>bespreken</i>	<i>beoordelen</i>
<i>stilstaan bij</i>	<i>verklaren</i>	<i>toepassen</i>
<i>verkennen</i>	<i>vergelijken</i>	<i>besluiten</i>
<i>zich vragen stellen</i>	<i>verbanden leggen</i>	<i>verbeteren</i>
<i>herkennen</i>	<i>begrippen ordenen</i>	<i>aanpassen</i>
		<i>plezier beleven</i>
		<i>systematisch onderzoeken</i>
		<i>creatief denken</i>

- ✓ Leerlingen gebruiken ook de termen (zie kolom term en concept) effectief bij het verwerven van inzicht en het reflecteren op hun taal en op het taalsysteem.
- ✓ Reflecteren, nadenken over, inzicht gebruiken ... betekent ook waarnemen, interpreteren en begrijpen, verwerken:

LPD 14 De leerlingen gebruiken het inzicht in de belangrijkste regels en kenmerken van het Standaardnederlands als taalsysteem ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.

- ✓ Gebruiken betekent ook waarnemen, interpreteren en begrijpen, verwerken (zie schema bij LPD 13 – wenken).
- ✓ De leerlingen denken na over het taalgebruik (hun communicatie) met de negen vragen van het [communicatiemodel](#).
- ✓ De leerlingen zoeken welke informatie ze in een zin vinden, dat kan met [sleutelvragen](#).

LPD 15 De leerlingen gebruiken hun inzicht in het Standaardnederlands als communicatiemiddel om boodschappen over te brengen en te begrijpen:

- [communicatiemodel](#): zender, boodschap, ontvanger, kanaal, context, doel;
 - [tekststructuur](#);
 - taalhandelingen en taalregisters: overeenkomsten en verschillen tussen Standaardnederlands, regionale en sociale taalvariëteiten in het Nederlands;
 - taalgedragsconventies: afspraken die behoren bij taalgebruik in bepaalde situaties;
 - normen, houdingen, vooroordelen en rolgedrag via taal – stereotypering;
 - gevolgen van hun taalgedrag voor anderen en henzelf.
- ✓ Bij inzicht gaat het over inzichten in kenmerken, mogelijkheden en principes van het Standaardnederlands.
 - ✓ Taalhandelingen zoals beweren, meedelen, beloven, om informatie vragen, verzoeken, waarschuwen, groeten, bedanken, instructies geven, zich verontschuldigen.
 - ✓ Compenserende strategieën gebruiken bij falende communicatie (zie LPD 16).

LPD 16 De leerlingen zetten **strategieën** in bij informatieverwerking en communicatie, ook bij falende communicatie.

- ✓ De leerlingen zetten die aspecten van de strategieën in die nodig (en zinvol) zijn voor een specifieke opdracht, communicatieve situatie.

4.2 Wiskunde

Hoewel de procedurele doelen uit het leerplan wiskunde B-stroom (bv. vraagstukken en problemen oplossen) hier niet opgenomen zijn, blijven ze interessant om verder aan te werken.

4.2.1 Redeneren, argumenteren en logisch denken

LPD 17 De leerlingen geven een wiskundige redenering of argumentatie.

- ✓ Je kan dit doel inzetten bij het aantonen van wiskundige eigenschappen, maar ook bijvoorbeeld in oefeningen waarbij wiskundige concepten of eigenschappen toegepast worden.
- ✓ Bij het aantonen van eigenschappen is het belangrijk dat leerlingen inzicht krijgen in de eigenheid van een bewijs en mogelijke bewijstechnieken. Je kan beter een beperkt aantal bewijzen grondig bespreken dan zo veel mogelijk bewijzen laten memoriseren.
- ✓ Je kan aandacht schenken aan het schriftelijk of mondeling communiceren van een redenering of argumentatie.

4.2.2 Getallenleer

LPD 18 De leerlingen voeren bewerkingen uit met natuurlijke, gehele en rationale getallen.

- ✓ Soorten bewerkingen: hoofdbewerkingen (optellen, aftrekken, vermenigvuldigen en delen), procent nemen, machtsverheffing met gehele exponenten, vierkantswortels van volkomen kwadraten van natuurlijke getallen
- ✓ Je kan ICT functioneel laten inzetten. Bewerkingen zonder ICT zijn beperkt in complexiteit.
- ✓ Bij de hoofdbewerkingen kan je vermenigvuldigingen en delingen met negatieve getallen, kommagetallen en breuken laten uitvoeren.
- ✓ Het verband tussen optellen en aftrekken enerzijds en tussen vermenigvuldigen en delen anderzijds kun je duiden via de begrippen tegengestelde en omgekeerde.
- ✓ Je kan aandacht schenken aan de verschillende betekenissen van het minteken (toestandsteken, symbool van tegengestelde en bewerkingsteken).
- ✓ Je kan het concept absolute waarde aan bod laten komen en duiden via afstand op een getallenas.

- ✓ In functie van bewerkingen met breuken kan je de grootste gemeenschappelijke deler en het kleinste gemeenschappelijk veelvoud van natuurlijke getallen aan bod laten komen. Deze kunnen bepaald worden via de definitie: het vergelijken van de rijen van delers of veelvouden.
- ✓ Je kan het metriek stelsel beschouwen als toepassing van machten met grondtal 10.

LPD 19 De leerlingen gebruiken bij berekeningen eigenschappen van bewerkingen om handig te rekenen.

- ✓ Eigenschappen van hoofdbewerkingen: commutativiteit, associativiteit en distributiviteit.
- ✓ Eigenschappen van machten: rekenregels voor product van machten met hetzelfde grondtal en macht van een macht.
- ✓ Bij procentberekeningen kan je aandacht schenken aan vlotte werkwijzen om procenten te berekenen, bv. korting van 20% is vermenigvuldigen met 0,8; of 21% BTW erbij is vermenigvuldigen met 1,21.
- ✓ Je kan ICT functioneel laten inzetten. Bewerkingen zonder ICT zijn beperkt in complexiteit en omvang.

LPD 20 De leerlingen passen de volgorde van de bewerkingen toe en gebruiken daarbij het gelijkheidsteken correct.

4.2.3 Meetkunde en metend rekenen

LPD 21 De leerlingen onderzoeken meetkundige eigenschappen in het vlak.

- ✓ Voorbeelden van meetkundige eigenschappen in het vlak:
 - eigenschappen in verband met evenwijdigheid en loodrechte stand;
 - eigenschappen van hoeken gevormd door twee evenwijdige rechten en snijlijn;
 - eigenschappen van bissectrice en middelloodlijn;
 - hoekensom in driehoeken en vierhoeken;
 - eigenschappen van gelijkbenige en gelijkzijdige driehoeken;
 - eigenschappen van zijden, hoeken en diagonalen in vierhoeken.

De eigenschappen van de soorten driehoeken en vierhoeken kunnen gebruikt worden om ze te classificeren.

- ✓ Bij een onderzoek van een meetkundige eigenschap komen de leerlingen tot een conclusie, namelijk de formulering van de eigenschap.
- ✓ Het onderzoeken kan gebeuren via een schets, een tekening of via ICT. Er is best variatie en evenwicht tussen de gebruikte methodes.

4.2.4 Algebra

LPD 22 De leerlingen gebruiken letters als onbekenden, als variabelen en voor veralgemeningen.

- ✓ Letters worden gebruikt als onbekenden bij bv. vergelijkingen, als variabelen bij bv. formules voor omtrek/oppervlakte/volume van figuren en voor veralgemeningen bij bv. de eigenschappen van bewerkingen in symbolen.
- ✓ Je kan de leerlingen eerst woorden laten gebruiken i.p.v. letters; later kunnen ze die vervangen door letters. Voor onbekenden hoeft niet steeds dezelfde letter te worden gebruikt. De formulegevoeligheid kan daardoor groeien.
- ✓ Bij het gebruik van letters als variabelen kan je de getalwaarde van een algebraïsche uitdrukking laten bepalen. Je kiest hierbij voor betekenisvolle uitdrukkingen zoals bepaalde formules.
- ✓ Je kan formules laten opstellen die de regelmaat in eenvoudige patronen en schema's beschrijven. Hierbij kan je ook niet-lineaire (bv. kwadratische) formules behandelen om de illusie van lineariteit tegen te gaan, bv. de drie- en vierhoeksgetallen.

LPD 23 De leerlingen rekenen met lettervormen: optellen en vermenigvuldigen van één-, twee- of drietermen.

- ✓ Je beperkt best de complexiteit van de berekeningen.
- ✓ Het vereenvoudigen van veeltermen komt aan bod.
- ✓ Je kan de merkwaardige producten $(a + b)^2 = a^2 + 2ab + b^2$ en $(a + b)(a - b) = a^2 - b^2$ laten uitwerken tot een som. Het is niet de bedoeling om de omgekeerde richting, namelijk het ontbinden in factoren, te behandelen.

LPD 24 De leerlingen lossen vergelijkingen van de eerste graad op met één onbekende in de verzameling van de rationale getallen.

- ✓ De balansmethode is aangewezen om vergelijkingen te leren oplossen.
- ✓ Een geleidelijke opbouw is aangewezen: je kan starten met eenvoudige vergelijkingen van de vorm $x + a = b$ en $ax = b$ en nadien pas overgaan naar de algemene vorm $ax + b = c$.

LPD 25 De leerlingen leggen het verband tussen enerzijds recht- en omgekeerd evenredige grootheden en anderzijds hun voorstellingswijzen onder de vorm van een tabel, grafiek en formule.

- ✓ Je kan aandacht schenken aan
 - het schakelen tussen de verschillende representaties;
 - het kiezen of instellen van een gepaste ijking bij het tekenen van een grafiek.

- ✓ Je kan bij recht evenredige verbanden ook de evenredigheidsfactor laten bepalen, bv. schaal en constante snelheid.

4.3 Frans

Voor communicatieve vaardigheden, lezen, luisteren spreken, schrijven en [interactie](#) gebruik je de tekstkenmerken van de A-stroom. Het is aangewezen om samen te werken met de leraren voor de algemene vorming om ook daar de leerlingen extra uit te dagen zodat zij teksten met andere kenmerken aanbieden.

LPD 26 De leerlingen gebruiken deze [kenniselementen](#) in functie van doelgerichte communicatie en hebben daarbij aandacht voor [adequaatheid](#), vormcorrectheid en vlotheid.

- ✓ Het is de bedoeling dat de leerlingen de kenniselementen altijd inzetten in functie van doelgerichte communicatie.
- ✓ Bij het inoefenen van de kenniselementen besteed je best voldoende tijd aan transfer.

4.4 Geschiedenis

LPD 27 De leerlingen herkennen een historische vraag.

- ✓ Niet bij elke vraag is het duidelijk of het om een historische vraag gaat, soms is er twijfel. Dat biedt ruimte om te differentiëren. Je kan bewust vooral focussen op heel duidelijke historische vragen en niet-historische vragen, dan is de cognitieve belasting wat minder. Kan een leerling een groter abstractievermogen aan, dan kan je uitdagen door die twijfelgevallen voor te schotelen.

LPD 28 De leerlingen onderscheiden de drie dimensies van het historisch referentiekader en bijbehorende structuurbegrippen.

- ✓ Het kan interessant zijn al met een aantal structuurbegrippen uit de drie dimensies van het historisch referentiekader kennis te maken:
 - tijd: millennium, eeuw, jaar, tijdrekening, chronologie, periode, continuïteit, verandering, evolutie, revolutie, duur;
 - ruimte: lokaal, regionaal, globaal, open en gesloten ruimte, stedelijke en rurale ruimte, continentaal en maritiem;
 - maatschappelijke domeinen: politiek, sociaal, cultureel, economisch.
- ✓ De leerlingen zien vele van deze elementen van dit doel in mavo, maar niet onder de koepel van het begrip “historisch referentiekader”. Omdat dat een centrale kapstok is in het geschiedenisonderwijs, is hiervoor een apart doel opgenomen.

LPD 29 De leerlingen kennen de westerse periodisering en enkele bijbehorende scharnierpunten.

- ✓ Het gaat over deze periodes: prehistorie, oude nabije oosten, klassieke oudheid, middeleeuwen, vroegmoderne tijd, moderne tijd, hedendaagse tijd.
- ✓ In mavo gebruiken de leerlingen hetzelfde kader, maar passief. In deze optie wordt die kennis meer actief. Het aantal scharnierpunten is bewust niet afgebakend wat je toelaat om de leerlingen meer of minder cognitief te belasten.

LPD 30 De leerlingen lichten kenmerken van de verschillende maatschappelijke domeinen toe voor samenlevingen uit de bestudeerde historische periodes.

- ✓ Woordenschatuitbreiding in functie van dit doel zou kunnen zijn:
 - politiek: rijk, dynastiek, republiek, democratie, imperialisme, kolonisatie;
 - sociaal: migratie, slavernij, burgerrechten, ongelijkheid;
 - cultureel: wetenschappen, filosofie, natuurreligie, staatsgodsdienst;
 - economisch: jager-verzamelaar, landbouw, ambacht, handel.
- ✓ In het chronologisch opgebouwde curriculum van de A-stroom zien de leerlingen drie periodes: prehistorie, oude nabije oosten en klassieke oudheid. Ze krijgen een kader mee van zogenaamde sleutelbegrippen: begrippen die aangebracht kunnen worden in deze context, maar die ook in andere periodes een plaats kunnen krijgen.

LPD 31 De leerlingen onderscheiden verschillende soorten historische bronnen en werken.

- ✓ Het is belangrijk dat leerlingen het onderscheid kennen tussen historische bron en historisch werk enerzijds en geschreven en ongeschreven bron anderzijds.
- ✓ Bronnen vormen de basisstof voor de geschiedeniswetenschap. Ze omvatten voorwerpen uit het verleden of mondelinge of geschreven getuigenissen over het verleden. Werken zijn het resultaat van dat onderzoek. Werken zijn dus achteraf geschreven met behulp van bronnen en andere werken. Het onderscheid tussen beide categorieën is niet altijd waterdicht, maar het belangrijkste voor leerlingen uit de Opstroomoptie is dat ze structureel stilstaan bij het concept van 'bron'.

LPD 32 De leerlingen vullen historische beeldvorming aan door middel van

- **kritische analyse van bronnen.**
- **toepassing van historische redeneerwijzen in termen van oorzaak, gevolg, aanleiding, continuïteit, verandering.**
- ✓ Dit doel wil leerlingen al een eerste keer zelf een historische redenering laten maken. Dat zal weliswaar nog met veel ondersteuning gebeuren: de historische vraag is gegeven, historische informatie moeten ze nog niet zelf opzoeken, maar wordt aangereikt en de redenering van de leerlingen zal gestuurd worden door bijvoorbeeld een schrijfkader, een tabel, schema of tekst die aangevuld moet worden.

- ✓ Om de beeldvorming aan te vullen, zullen leerlingen zich baseren op een kritische bronnenanalyse. Het gaat vooral om de vraag of bronnen betrouwbaar zijn, een element dat in mavo ook aan bod komt. Ze moeten de informatie die dat oplevert, verwerken door historische redeneerwijzen toe te passen. Met die redeneerwijzen brengen historici orde aan in de informatie. Dat doen ze door oorzaken en gevolgen te onderscheiden, na te denken over concrete aanleidingen en af te wegen in hoeverre er sprake is van continuïteit of verandering.

LPD 33 De leerlingen selecteren informatie uit een tijdlijn en een historische kaart om een historische vraag te beantwoorden.

- ✓ Leerlingen gaan niet louter situeren, maar tijdlijnen en historische kaarten gericht lezen.

5 Pop-ups

Kenmerken Nederlands

Teksten receptieve vaardigheden

Tekstsoorten
<u>informatief</u> , <u>persuasief</u> , <u>opiniërend</u> , <u>prescriptief</u> , <u>narratief</u>

Onderwerp
concrete inhoud
Uiterlijke kenmerken
duidelijke lay-out
Structuur/ Samenhang
eenvoudige, herkenbare structuur, expliciet aangegeven bij teksten met minder samenhang
grote samenhang
eenvoudige zinsbouw
Tempo en vlotheid
normaal spreektempo
Informatiedichtheid
lage tot gemiddelde <u>informatiedichtheid</u>
Woordenschat
<u>voornamelijk frequente woorden</u> , eenvoudig figuurlijk taalgebruik, Standaardnederlands

Sleutelvragen Nederlands

De leerlingen zoeken welke informatie ze in een zin vinden. Dat kan met deze sleutelvragen:

Sleutelvraag	Aspect
Over wie of waarover wordt er in de zin iets gezegd? Wie doet er iets? Wie is of wordt er iets?	onderwerp

Wat wordt over het onderwerp gezegd?	andere zinsdelen
Welke woorden zeggen wat het onderwerp doet, wat ermee gebeurt? --> doe-relatie/doen-relatie	werkwoordelijk gezegde
Welke woorden zeggen hoe, wie of wat het onderwerp is of wordt? --> is-relatie/zijn-relatie	naamwoordelijk gezegde
Welke woorden zeggen <i>wat,</i> <i>aan wie of voor wie, door wie</i> <i>wanneer, waar, hoe, waarmee, waardoor</i> iemand iets doet <i>of wanneer, waar, waarmee, waardoor</i> iemand iets is of wordt?	voorwerpen (bv. lv, mv, hv) bepalingen

(Minimum)vereisten Nederlands

Teksten productieve vaardigheden

Tekstsoorten
<u>informatief</u> , <u>persuasief</u> , <u>opiniërend</u> , <u>prescriptief</u> , <u>narratief</u>
Onderwerp
concrete inhoud
Uiterlijke kenmerken
verzorgde, gepaste lay-out
gepast register (afgestemd op doel en doelpubliek)
Verzorgd taalgebruik/taalvariëteit
aandacht voor woordkeuze, uitspraak, spelling, zinsbouw, interpunctie, Standaardnederlands, helderheid, <u>adequatheid</u> , (vorm)correctheid en vlotheid
gepast, niet-storend non-verbaal gedrag
Structuur/ Samenhang
eenvoudige, herkenbare <u>tekststructuur</u>
redelijk herkenbare samenhang
Woordenschat
<u>frequente woorden</u> , eenvoudig figuurlijk taalgebruik

Strategieën

Strategieën bij de receptieve vaardigheden

- met lees- en luisterdoel rekening houden;
- voorkennis activeren;
- visuele ondersteunende elementen gebruiken;
- inhoud voorspellen, ook vanuit de tekststructuur: titel, tussentitel ..., benadrukte woorden, structuuraanduiders herkennen;
- vragen stellen;
- tussentijds samenvatten;
- gedachtegang reconstrueren, de hoofdgedachte en hoofdpunten samenbrengen;
- hoofd- en bijzaken onderscheiden;
- actieve luisterhouding/leeshouding aannemen;

- gepaste manier van lezen/luisteren inzetten: oriënterend, globaal, zoekend, intensief, kritisch of genietend lezen/luisteren;
- [talige hulpmiddelen](#) gebruiken;

Strategieën om betekenissen te achterhalen via

- woord is belangrijk voor het tekstbegrip;
- de context (visuele en tekstuele);
- woorddelen;
- taalverwantschap;
- betekenisonderhandeling of hulp vragen aan een ander;
- [talige hulpmiddelen](#).

Strategieën bij de productieve vaardigheden

- met spreek- en schrijfdoel rekening houden;
- voorkennis activeren;
- met de ontvanger rekening houden en non-verbaal gedrag gepast inzetten;
- met effecten van non-verbaal gedrag (gesproken teksten) of lay-out (geschreven teksten) rekening houden;
- met taalgedragsconventies rekening houden: registers;
- [tekststructuur](#), structuuraanduiders, titels, benadrukte woorden gebruiken;
- visuele ondersteunende elementen gebruiken;
- [talige hulpmiddelen](#) gebruiken bv. spreek- en schrijfplan opstellen;
- verwerken feedback in hun mondelinge en schriftelijke boodschappen en [redigeren](#) hun teksten.

Strategieën bij de interactie

- met het doel van de [interactie](#) rekening houden;
- op wat de ander zegt of schrijft inspelen en bij het onderwerp blijven;
- de ander laten uitspreken;
- op een gepaste manier het woord vragen of nemen;
- elementen van non-verbaal gedrag en intonatie herkennen en zelf inzetten;
- register op de ontvanger (gesprekspartner/correspondent) afstemmen;
- [talige hulpmiddelen](#) gebruiken;
- *moeite doen om te begrijpen wat anderen willen zeggen;
- actieve luisterhouding aannemen;
- inbreng van alle gesprekspartners respecteren.

Compenserende strategieën bij falende communicatie

De leerlingen zetten strategieën in als de communicatie het doel of de doelgroep dreigt niet te bereiken. Het gaat dan bijvoorbeeld om deze strategieën: zinnen herlezen of een boodschap opnieuw beluisteren, herformuleren, hulp en ondersteuning vragen; achtergrondruis uitschakelen, om herhaling vragen of doorvragen, zich afzonderen, een talig hulpmiddel gebruiken, de communicatie uitstellen naar een later moment ...

Kenniselementen Frans

1e niveau	2e niveau	3e niveau
Morfologische elementen	zelfstandige naamwoorden	getal, genus
	lidwoorden	bepaald, onbepaald, samengetrokken,

	voornaamwoorden	persoonlijke (sujet)
		aanwijzende
		bezittelijke
		vragende
	frequente hoofd- en rangtelwoorden	
	bijvoeglijke naamwoorden	meervoud, vrouwelijk, plaats
	regelmatige (op –ER, -IR, -RE) en frequente onregelmatige werkwoorden , situeren in de tegenwoordige tijd, verleden tijd en toekomstige tijd, conditionnel de politesse	
frequente voorzetsels		
frequente bijwoorden		
Syntaxis:	frequente nevenschikkende en hoogfrequente onderschikkende voegwoorden	
	bouw van enkelvoudige en eenvoudige samengestelde zinnen (nevenschikking, onderschikking)	
	ontkennende/bevestigende zinnen, mededelende/vragende/bevelende/uitroepende zinnen	
	zinsdelen: onderwerp, persoonsvorm	
	congruentie ('les accords'): onderwerp - persoonsvorm, zelfstandig naamwoord/voornaamwoord - bijvoeglijk naamwoord	
Fonologische elementen:	woordaccent, articulatie en intonatie, ritme,	
	uitspraak van klanken en klankencombinaties zoals nasale klinkers en halfklinkers	
	relatie schrift- en klankbeeld	

6 Lexicon

Het lexicon bevat een verduidelijking bij de in het leerplan gebruikte begrippen. De verduidelijking gebeurt enkel ten behoeve van de leraar.

Adequaatheid

Het gepast inzetten van talige bouwstenen zodat de boodschap overkomt.

Communicatiemodel

De negen vragen van het communicatiemodel: Wie is de zender? Wat is de boodschap? Waarover gaat de boodschap/wat is de relatie van de boodschap tot de werkelijkheid? Wie is de ontvanger? Wat is de bedoeling van de communicatie? Hoe wordt er gecommuniceerd? In welke context (of situatie) wordt er gecommuniceerd? Wat is het kanaal? Wat is het effect?

Werken met de negen vragen heeft een aantal concrete voordelen. Je kan er elke communicatiesituatie volledig mee analyseren; ze op alle communicatiesituaties toepassen; ze gebruiken om een taalhandeling voor te bereiden, te begrijpen, ook om die te evalueren.

Met de negen vragen bekijk je het taalgebruik altijd in zijn totale, reële context. Daardoor maak je veel meer kans om tot een betrouwbaar inzicht te komen in hoe anderen taal gebruiken en hoe je je eigen taalgebruik in allerlei situaties kan aanpakken en eventueel verbeteren.

Doelgericht

Doelgericht slaat op het feit dat de taalgebruiker via het begrijpen en/of het produceren van talige boodschappen bepaalde doelen probeert te bereiken. Om geslaagd te communiceren houdt hij rekening

met het doel, het doelpubliek en de context. Dat gebeurt bij voorkeur in betekenisvolle, authentieke of semi-authentieke situaties.

Frequente woorden

Wat de meest gebruikte woorden in het Nederlands zijn, is niet zo eenvoudig vast te stellen. Dat komt deels door het verschil in woordgebruik tussen spreektaal en schrijftaal. Belangrijk zijn die woorden die de leerling in staat stellen om vat te krijgen op de eigen leefomgeving en interesses en om die uit te breiden. Je kan vertrekken vanuit de leerlingen van jouw klas en hen op een hoger niveau brengen.

Historische beeldvorming

Het geleidelijke proces waarbij in antwoord op een historische vraag een beeld gevormd wordt over een historisch onderwerp door overblijfselen, bronnen en werken te bestuderen. Een historische beeldvorming kan kort of heel uitgebreid zijn. Historische beeldvorming is een dynamisch gegeven. Ze kan veranderen door nieuwe vragen, redeneringen, perspectieven en nieuwe bronnen.

Historische redeneerwijzen

Het toepassen van typische concepten die historici gebruiken om historische feiten met elkaar in verband te brengen en historische informatie te structureren: oorzaak, gevolg, aanleiding, toeval; continuïteit en verandering; evolutie en revolutie, gelijktijdigheid en ongelijktijdigheid.

Historische vraag

Een vraag die gericht is op het verleden (op kenmerken van de maatschappelijke domeinen), op de relatie heden-verleden, op hoe kennis van het verleden tot stand komt. Historische vragen kunnen een verschillend doel hebben: beschrijvend, verklarend, beoordelend.

Informatiedichtheid

Hoeveelheid gegevens die in een bepaalde context aangeboden wordt.

Informatieve teksten

De hoeveelheid informatie die in een bepaalde context aangeboden wordt. Een tekst met hoge informatiedichtheid bevat in de regel veel informatie; een tekst met lage informatiedichtheid weinig.

Interactie

Zowel receptieve (lezen, luisteren) als productieve (schrijven en spreken) vaardigheden zijn vereist. Telkens is ook kijkvaardigheid een aspect van de vaardigheden, luisteren wordt vaak met kijken gecombineerd, ook tijdens het lezen 'kijk' je naar de tekst, bij de mondelinge vaardigheden/interactie is het non-verbale gedrag of de lichaamstaal ook belangrijk.

Literaire teksten

Schriftelijke of mondelinge teksten die een esthetische waarde hebben en die vaak een emotioneel effect bij de ontvanger beogen. Literaire teksten dienen in brede zin te worden geïnterpreteerd. Het kan daarbij zowel over cartoon, graphic novel, lied(tekst), film(tekst), brief, essay, slam poetry, autobiografie... als over mengvormen gaan.

Narratieve teksten

Verhalende teksten, bv. reisverhaal.

Opiniërende teksten

Teksten waarin de schrijver of spreker een mening of standpunt geeft, bv. review.

Persuasieve teksten

Teksten waarin men iemands gedachten, mening of ideeën wil beïnvloeden, bv. advertentie.

Prescriptieve teksten

Teksten met als doel het handelen van de ontvanger te sturen, bv. recept.

Redigeren

Kan via suggesties van medeleerlingen, leraar, spellingcorrector, reflectie ... De leerlingen verantwoorden hun suggesties. Leerlingen herkennen en duiden aandachtspunten aan voor een toekomstige schrijfpodracht, breder dan spelling, ook wat structuur en inhoud betreft bv.

Talige hulpmiddelen

Bv. spellingcorrector, spreek- of schrijfkaders, vertaalssoftware, woordenboek, thuistaal inzetten ...

Tekststructuur

Opbouw van de tekst bv. met inleiding, midden, slot, illustratie en (tussen)titels, opsommingstekens, witregel.

7 Basisuitrusting

Basisuitrusting verwijst naar de infrastructuur en het (didactisch) didactisch materiaal die beschikbaar moeten zijn voor de realisatie van de leerplandoelen.

7.1 Infrastructuur

Een lokaal

- met een (draagbare) computer waarop de nodige software en audiovisueel materiaal kwaliteitsvol werkt en die met internet verbonden is;
- met de mogelijkheid om (bewegend beeld) kwaliteitsvol te projecteren;
- met de mogelijkheid om geluid kwaliteitsvol weer te geven;
- met de mogelijkheid om draadloos internet te raadplegen met een aanvaardbare snelheid.

Toegang tot (mobile) devices voor de leerlingen.

- Extra voor **Nederlands** en **Frans**

Een lokaal

- dat qua grootte, akoestiek en inrichting geschikt is om communicatieve werkvormen te organiseren;
- met de mogelijkheid om (online) verklarende woordenboeken, de (online) woordenlijst, diverse bronnen zoals kranten en tijdschriften, audio- en beeldopnamen te raadplegen.

- Extra voor **Geschiedenis**

Een lokaal

- met een grote, goed zichtbare analoge of digitale tijdlijn met de in het leerplan opgesomde periodes. Idealiter laat deze tijdlijn toe om het referentiekader ook stapsgewijs op te bouwen;
- met een grote kaart van de wereld en Europa, analoog of digitaal;
- met de mogelijkheid om actualiteit een plaats te geven in het lokaal, analoog of digitaal.

7.2 Materiaal beschikbaar in de infrastructuur

Het aanwezige materiaal is voldoende voor de grootte van de klasgroep.

- Voor **Geschiedenis**:
 - een historische atlas of een digitaal alternatief.
- Voor **Wiskunde**:
 - de mogelijkheid om te werken met (mobile) devices om grafische voorstellingen te maken (via een softwarepakket);
 - een basisrekenmachine of een elektronische variant;
 - meet- en tekeninstrumenten: passer, geodriehoek en meetlat.

7.3 Materiaal waarover elke leerling moet beschikken

Om de leerplandoelen te realiseren beschikt elke leerling minimaal over onderstaand materiaal. De school bespreekt in de schoolraad wie (de school of de leerling) voor dat materiaal zorgt. De school houdt daarbij uitdrukkelijk rekening met gelijke kansen voor alle leerlingen.

- Voor **Wiskunde**:
 - een basisrekenmachine of een elektronische variant;
 - meet- en tekeninstrumenten: passer, geodriehoek en meetlat.

Inhoud

1	Algemene inleiding	3
1.1	Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten	3
1.2	De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs	3
1.3	Ruimte voor leraren(teams) en scholen	4
1.4	Verbreding en verdieping in een observerende en oriënterende eerste graad	5
1.5	Opbouw van de leerplannen	6
1.6	Basisgeletterdheid	6
1.7	Tot slot	7
2	Situering	7
2.1	Samenhang in de eerste graad	7
2.2	Beginsituatie	7
2.3	Plaats in de lessentabel	8
3	Pedagogisch-didactische duiding	8
3.1	Relatie tot het vormingsconcept	8
3.2	Krachtlijnen van het leerplan	8
3.3	Opbouw van het leerplan	9
3.4	Aandachtspunten	9
4	Leerplandoelen	9
4.1	Nederlands	9
4.1.1	Communicatie en informatie	10
4.1.2	Literatuur	12
4.1.3	Identiteit in diversiteit	13
4.1.4	Taal, taalgebruik en taalsysteem	13
4.2	Wiskunde	18
4.2.1	Redeneren, argumenteren en logisch denken	18
4.2.2	Getallenleer	18
4.2.3	Meetkunde en metend rekenen	19
4.2.4	Algebra	20
4.3	Frans	21
4.4	Geschiedenis	21
5	Pop-ups	23
6	Lexicon	26

7	Basisuitrusting	28
7.1	Infrastructuur	28
7.2	Materiaal beschikbaar in de infrastructuur	29
7.3	Materiaal waarover elke leerling moet beschikken.....	29

-

